

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yleisestä oikeusaputoiminnasta annettua lakia. Lain säätämisen jälkeen kunnan organisaatio on muuttunut ja on edelleen muuttumassa. Vapaakuntakokeilusta annetun lain voimassaolo päättyy tämän vuoden lopussa. Koska tarkoituksena ei ole palata vapaakuntakokeilua edeltävään hallintojärjestelmään, on tarpeen muuttaa yleisestä oikeusaputoiminnasta annettua lakia erityisesti alistusta ja oikeusapulautakuntaa koskevilta osiltaan. Samassa yhteydessä ehdotetaan lakiin eräitä muita vähäisiä muutoksia.

Esityksellä pyritään turvaamaan yleisen oikeusaputoiminnan joustava järjestäminen kunnassa. Toiminnan toteuttamistavoista kunnat voisivat sopia haluamallaan tavalla. Yhteistoimintasopimuksille ei enää tarvittaisi oikeusministeriön suostumusta. Toiminta olisi myös mahdollista toteuttaa kuntayhtymän kautta. Kunnan tulee turvata palvelujen riittävä saatavuus niitä tarvitseville. Toiminnan tulisi myös täyttää asianajotoiminnalle asetettavat vaatimukset.

Esityksessä ei ehdoteta muutosta siihen, että yleinen oikeusaputoiminta on kunnan lakisääteinen tehtävä. Yleistä oikeusapua antaisi edelleen yleinen oikeusavustaja. Lakisääteisestä erillisestä oikeusapulautakunnasta ehdotetaan luovuttavaksi. Oikeusapulautakunnan nykyisistä tehtävistä ehdotetaan osa siirrettäväksi suoraan yleisille oikeusavustajille. Yleinen oikeusavustaja tekisi muun muassa päätöksen korvausten perimisestä veroulosottojärjestyksessä. Kunnassa tulisi kuitenkin yleisen oikeusaputoiminnan ohjausta ja valvontaa varten edelleen olla monijäseninen toimielin. Toimielin voisi olla useamman kunnan yhteinen ja se voisi vastata myös muusta kunnan toiminnasta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. N y k y t i l a

Yleisestä oikeusaputoiminnasta säädetään yleisestä oikeusaputoiminnasta annetussa laissa (88/73). Yleinen oikeusaputoiminta on kunnallista toimintaa, joka vuoden 1989 alusta säädettiin kunnan lakisääteiseksi tehtäväksi. Yleistä oikeusaputoimintaa harjoitetaan ylläpitämällä erityistä oikeusaputoimistoa, jossa on yleisen oikeusavustajan virka tai virkoja. Kunnat voivat tehdä sopimuksen, jossa sopijakuntien yleinen oikeusaputoiminta annetaan jonkin niistä hoidettavaksi. Sopimukselle on hankittava oikeusministeriön hyväksyminen.

Vuoden 1996 alussa maassa oli 160 yleistä oikeusaputoimistoa, joissa oli 221 yleistä oikeusavustajaa, 6 oikeusneuvoojaa ja 190 kokopäivätoimista ja 24 osa-aikaista toimitohenkilökuntaan kuuluvaa. Oikeusaputoimistoihin saapui vuonna 1995 79 493 uutta toimeksiantoa, joista 18 250 koski perheoikeudellista asiaa, 14 114 perintöoikeudellista asiaa, 31 508 muuta siviiliasiaa, 8 070 rikosasiaa, 5 085 hallinnollista asiaa ja 2 466 täytäntöönpanoa tai muuta asiaa.

Oikeusministeriö voi erityisestä syystä antaa kunnalle luvan järjestää yleisen oikeusavun antamisen siten, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Hallituk-

sen esityksen laiksi yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain muuttamisesta (HE 241/1990 vp) perustelujen mukaan tällainen vaihtoehto saattaisi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun kunta on pieni, kaksikielinen ja lisäksi saaristokunta tai muuten erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa. Näissä oloissa yleisen oikeusaputoiminnan ylläpitäminen perinteisellä tavalla saattaa joissakin tapauksissa muodostua ylivoimaiseksi. Oikeusministeriö on antanut seitsemälle kunnalle tässä tarkoitettun luvan.

Yleisen oikeusaputoiminnan yleinen ohjaus ja valvonta kuuluu oikeusministeriölle.

Yleistä oikeusaputoimintaa kunnassa johtaa ja valvoo oikeusapulautakunta. Kunnanvaltuusto valitsee oikeusapulautakuntaan vähintään viisi jäsentä. Puheenjohtajan, varapuheenjohtajan tai yhden jäsenen tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö. Kunnanvaltuuston on hyväksyttävä oikeusapulautakunnalle ohjesääntö, joka on alistettava oikeusministeriön vahvistettavaksi.

Jollei kunnassa ole yleistä oikeusavustajaa, oikeusapulautakunnan ohjesäännössä on määrättävä, mikä kunnan viranomaisen päättää oikeusavun antamisesta. Yleisestä oikeusaputoiminnasta annettua lakia sovelletaan soveltuvien osin tähän viranomaiseen sekä asianajajaan, joka kunnan toimeksiantosta antaa yleistä oikeusapua.

Vapaakuntakokeilusta annetun lain (718/88) mukaan vapaakunnan kunnanvaltuusto voi antaa yhdelle tai useammalle lautakunnalle tai muulle viranomaiselle kokonaan tai osaksi sellaisen hallinnon hoitamisen, joka lain mukaan kuuluu jollekin muulle lautakunnalle. Vapaakuntaan ei myöskään sovelleta, mitä muussa laissa säädetään kunnan viranomaisen päätöksen alistamisesta valtion viranomaisen vahvistettavaksi. Kummastakin edellä mainitusta säännöksestä on laissa säädetty eräitä poikkeuksia, joista ei nyt ole kysymys. Hallinnon kokeilukunta voi myös harjoittaa kokeilua lautakuntien osalta.

Vapaakuntakokeilusta annetun lain voimaoloa on jatkettu lailla (1015/92) vuoden 1996 loppuun. Viimeksi mainitun lain mukaan hallinnon kokeilukunta voi harjoittaa kokeilua samassa laajuudessa kuin vapaakunta.

Yleiseksi oikeusavustajaksi voidaan valita oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut sopiva henkilö, jolla on riittävä asianajokokemus tai kokemusta tuomarin tehtävien

hoitamisesta. Yleiset oikeusavustajat ovat Suomen Asianajajaliiton valvonnan alaisia. Yleisiltä oikeusavustajilta on kielletty asianajotehtävien hoitaminen omaan lukuun. Oikeusavustaja ei saa olla osakkaana, yhtiömiehenä tai jäsenenä asianajotoimintaa harjoittavassa yhtiössä tai muussa yhteisössä.

Yleistä oikeusapua annetaan lain 12 §:n 1 momentin mukaan henkilöille, joilla on väestökirjalain (141/69) mukainen kotipaikka Suomessa. Väestökirjalaki on kumottu ja kotikunnasta säädetään nykyisin kotikuntalaissa (201/94). Oikeusapua voidaan antaa myös henkilölle, jolla ei ole kotipaikkaa Suomessa, tietyin laissa säädetyn edellytyksin.

Yleinen oikeusavustaja on kunnallinen virkamies, jonka pääasiallinen tehtävä on avustaa vähävaraisia kuntalaisia oikeudellisissa asioissa. Silloin kun hän avustaa kuntalaisia oikeudellisissa asioissa, kyseessä on asianajotoiminta. Tähän toimintaan sovelletaan asianajajia koskevia säännöksiä ja määräyksiä.

Yleinen oikeusavustaja ja oikeusapulautakunta tekevät myös hallinnollisia päätöksiä kuten myöntävät oikeusapua korvauksetta, osittaista korvausta tai täyttä korvausta vastaan, laskuttavat asiakkaita, päättävät laskun perimisestä, päättävät toimiston aukioloajoista, päättävät sivuvastaanotoista ja muita vastaavaa. Tällöin kysymyksessä on hallintoasian käsitteleminen tai normaali hallinto. Hallintoasioiden käsittelyssä sovelletaan hallintomenettelylakia (598/82) ja muita hallinnossa omaksuttuja periaatteita.

Asianajajan ammatillinen toiminta rakentuu asianajajan riippumattomalle asemalle ja luottamussuhteelle päämieheen. Tärkein näistä on riippumattomuus yksittäisessä toimeksiannossa kaikista sivuvaikutteista, jotka voisivat vaarantaa päämiehen edun ja oikeuden valvomisen. Asianajajan riippumattomuus edellyttää, että hän on toimeksaan suojattu yhteiskunnallisilta, lähinnä poliittisilta ja julkishallinnolle vierailta vaikutteilta. Riippumattomuuden keskeisimpiä ilmenemismuotoja ovat ajatuksenvapaus, sanavapaus ja arvostelun vapaus. Toinen perusedellytyksistä on päämiehen ja asianajajan kesken valitseva täydellinen luottamussuhde. Luottamussuhteen keskeisimpiä ilmenemismuotoja ovat asianajajan vaitiolovelvollisuus sekä lojaalisuusvelvollisuus, toisin sanoen velvollisuus aina kaikissa yhteyksissä valvoa yksinomaan päämiehensä,

mutta ei kenenkään muun etua, ei esimerkiksi työnantajansa, kunnan etua.

Yleistä oikeusapua ei saa antaa sellaisessa asiassa tai siihen liittyvässä asiassa, jossa oikeusavun pyytäjän vastapuolta avustaa tai on avustanut samassa oikeusaputoimistossa työskentelevä henkilö. Oikeusavun pyytäjän on kuitenkin osoitettava kääntymään asianajajan tai toisen kunnan oikeusaputoimiston puoleen. Jos yleisen oikeusaputoimiston työtilanteen tai asian erikoislaadun tai asian hoitamiseksi oikeusavustajan ja oikeusavun pyytäjän välillä edellyttävän luottamuksellisen suhteen puuttumisen vuoksi ei voida antaa oikeusapua on meneteltävä samalla tavalla.

Yleistä oikeusapua ei saa antaa, jos oikeusavun pyytäjän asian ajaminen olisi ilmeistä oikeuden väärinkäyttämistä.

Yleisen oikeusavun antamisesta määrää oikeusavustaja. Oikeusministeriö vahvistaa ne yleiset perusteet, joiden nojalla oikeusavun hakijan kuukausittaisia käyttövaroja, omaisuutta, elatusvelvollisuutta ja muita taloudelliseen asemaan vaikuttavia seikkoja on arvioitava harkittaessa yleisen oikeusavun antamista ja siitä perittävää korvausta. Voimassa oleva oikeusministeriön määräys on vahvistettu 30 päivänä maaliskuuta 1995.

Jos yleinen oikeusavustaja hylkää oikeusavun saamista koskevan pyynnön tai katsoo, ettei oikeusapua voida antaa kokonaan korvauksetta, asia on oikeusavun pyytäjän vaatimuksesta oikeusavustajan toimesta saatettava oikeusapulautakunnan ratkaistavaksi. Oikeusavustajan on kuitenkin, jos oikeusavun pyytäjä niin haluaa, suoritettava ne toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä hänen oikeutensa säilyttämistä varten ennen kuin oikeusapulautakunta on ratkaissut asian.

Oikeusapulautakunnat ovat käsitelleet hyvin vähän näitä valituksia, keskimäärin alle yksi valitus lautakuntaa kohti vuodessa. Lautakunta ei ole juurikaan muuttanut yleisen oikeusavustajan päätöksiä.

Oikeusministeriö vahvistaa myös laskutusperusteet, joita noudatetaan perittäessä oikeusapua saaneelta tai virka-apua saaneelta yleiseltä oikeusaputoimistolta korvausta. Voimassa olevat määräykset on vahvistettu 20 päivänä marraskuuta 1990.

Kunnille myönnetään yleisen oikeusaputoiminnan järjestämiseen valtionosuutta siten kuin kuntien valtionosuuslaissa (688/92) säädetään.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on sopeuttaa yleinen oikeusaputoiminta muuttuneisiin olosuhteisiin.

Vuoden 1989 alusta toteutetun valtionapu-uudistuksen tavoitteena oli sekä valtion tuen perusteiden että menettelytapojen parantaminen siten, että ehdotettu järjestelmä

- lisää kuntien toimivaltaa ja poistaa valtion viranomaisen tarpeetonta ohjausta
- tasoittaa kuntien taloudellisessa asemassa olevia eroja

- kannustaa riittävästi kustannustietoiseen toimintaan

- on yksinkertainen ja selkeä
- toimii viivytyksettä ja joustavasti
- painottaa toiminnan taloudellisuutta ja tuloksellisuutta

- perustuu mahdollisimman pieneen asiakirjatuotantoon ja hallinnolliseen työhön sekä

- on vaikutuksiltaan hallittava ja ennakoitava.

Tavoitteista keskeisimmät ovat kuntien toimivallan lisääminen, toiminnan taloudellisuus ja tuloksellisuus sekä kuntien taloudellisen aseman erojen tasottaminen.

Ehdotetun järjestelmän toimivuus edellyttää, että toiminnallista ja hallinnollista normistoa, mukaan lukien myös lain tasolla annetut säännökset, tarkistettaisiin laajemmin kuntien toimintavapautta lisäävästi.

Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen kuntien valtionosuuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 214/1991 vp) sisältää lausuman, jonka mukaan edellytetään muun muassa hallituksen huolehtivan siitä, että ensi tilassa käynnistetään normien kokonais-tarkastelu tavoitteena mahdollisimman pian ja laajalti poistaa kuntien toimintavapautta tarpeettomasti rajoittavia normeja. Edellä mainitulla lailla on korvattu vuoden 1989 alusta toteutettu valtionosuusuudistus niin kutsuttujen pienten valtionosuuksien osalta.

Vapaakuntakokeilun tavoitteena oli kokeusten saaminen siitä, miten voidaan vahvistaa kunnallista itsehallintoa, lisätä kunta-laisten osallistumismahdollisuutta, kehittää kunnanhallintoa paikallisia oloja nykyistä paremmin vastaavaksi, käyttää kuntien voimavaroja nykyistä tehokkaammin sekä parantaa kunnallisia palveluja.

Kuntalaki (365/95) tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1995. Kunnallishallinnossa on

menossa voimakas muutosprosessi. Uuden kuntalain keskeisiksi tavoitteiksi on määritelty kunnallisen itsehallinnon, demokratian sekä kuntalaisten hyvinvoinnin turvaaminen.

Tämän esityksen tavoitteena on sopeuttaa yleinen oikeusaputoiminta kunnallishallinnon muuttuneisiin olosuhteisiin. Toisaalta tavoitteena on ollut ottaa huomioon kunnan määrittämisen lisääminen ja toisaalta yleisen oikeusaputoiminnan luonne ja erityispiirteet julkisin varoin ylläpidettävänä vähävaraisille tarkoitettuna asianajotoimintana. Yleisen oikeusaputoiminnan erityispiirteistä johtuen tässä esityksessä valittu linja ei välttämättä sovellu muulle kunnan toiminnalle.

Yleinen oikeusaputoiminta säilyisi ehdotuksen mukaan kunnan lakisääteisenä tehtävänä. Yleinen oikeusapu on vähävaraisille tarkoitettua, julkisin varoin ylläpidettävää asianajopalvelua. Sitä antaisi edelleen yleinen oikeusavustaja.

Kunnan mahdollisuuksista järjestää yleinen oikeusaputoiminta kunnassa säädettäisiin mahdollisimman joustavasti. Rajoituksena esityksen mukaan olisi, että toiminnan on täytettävä hyvälle asianajajatavalle asetettavat vaatimukset. Muuten laki ei rajaisi kunnan mahdollisuutta järjestää toimintaa. Ainoan poikkeuksen muodostaa tilanne, jossa kunta ostaa palvelut asianajajalta. Tähän vaadittaisiin edelleen oikeusministeriön lupa. Muuten oikeusministeriön lupaa ei jatkossa tarvittaisi.

Oikeusministeriö vahvistaisi edelleen yleiset perusteet, joiden mukaan oikeusavun hakijan taloudellista asemaa arvioidaan, sekä palkkioperusteet yleisestä oikeusavusta perittävistä korvauksista.

Kunta voisi oikeuttaa yleisen oikeusavustajan antamaan kunnalle aiheuttavat kustannukset peittävää korvausta vastaan oikeusapua muillekin kuin yleiseen oikeusapuun oikeutetuille henkilöille. Silloin kysymys ei ole enää yleisestä oikeusavusta vaan tätä toimintaa tukevasta toiminnasta. Tällaisen toiminnan ylläpitäminen on erityisen perusteltua seudulla, jolla asianajopalveluja on huonosti saatavana.

Lakivaliokunta on pitänyt lain ajan tasalle saattamista tärkeänä ja sen vuoksi kiirehtinyt laajemmin lainmuutosesityksen antamista eduskunnalle siten, että esitykseen sisältyy myös yleisten oikeusavustajien sivutoimikiellon lieventäminen tai kumoaminen (LaVM 14/1990 vp sivu 2).

3. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole taloudellisia vaikutuksia. Esityksellä pyritään turvaamaan yleisen oikeusaputoiminnan joustava järjestäminen kunnassa. Toiminnan toteuttamistavoista kunnat voisivat sopia haluamallaan tavalla. Yhteistoimintasopimuksille ei enää tarvittaisi oikeusministeriön suostumusta. Toiminta olisi myös mahdollista toteuttaa kuntayhtymän kautta. Kunnan tulee turvata palvelujen riittävä saatavuus niitä tarvitseville. Toiminnan tulisi myös täyttää asianajotoiminnalle asetettavat vaatimukset.

Lakisääteinen erillinen oikeusapulautakunta ehdotetaan poistettavaksi. Oikeusapulautakunnan nykyisistä tehtävistä ehdotetaan osa siirrettäväksi suoraan yleisille oikeusavustajille. Esityksen mukaan yleinen oikeusavustaja tekisi muun muassa päätöksen korvausten perimisestä veroulosottojärjestyksessä. Kunnassa tulisi kuitenkin yleisen oikeusaputoiminnan ohjausta ja valvontaa varten edelleen olla monijäseninen toimielin. Toimielin voisi olla useamman kunnan yhteinen ja se voisi vastata myös muusta kunnan toiminnasta.

Esityksellä ei ole henkilöstövaikutuksia.

4. Asian valmistelu

Asia on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Hallituksen esityksen luonnosta on käsitelty oikeusministeriön asettamassa Julkiset oikeusapulpalvelut toimikunnassa. Esityksestä on saatu lausunnot valtiovarainministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, Suomen Kuntaliitolta, Yleiset oikeusavustajat ry:ltä, Suomen Asianajajaliitolta ja Suomen Kuluttajaliitto ry:ltä..

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Pykälän 2 momentissa säädetään kunnan mahdollisuudesta sopimuksella antaa oikeusaputoimi toisen kunnan hoidettavaksi. Ilman nimenomaista säännöstä kunta voi näin menetellä jo yleisten säännösten mukaan. Sopimuksille on edellytetty oikeusministeriön hyväksyntä. Yleisperusteluissa kerrotuista syistä alistuksista on luovuttu. Tällä perusteella pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi.

2 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että nimenomaan yleinen oikeusavustaja antaa yleistä oikeusapua. Sitä ei saisi antaa kukaan muu kunnan virkamies. Tällä pyritään osaltaan turvaamaan toiminnan asianajollinen luonne.

Kunnan olisi turvattava toiminnan järjestämisessä hyvän asianajajataivan vaatimukset. Tästä seuraa muun muassa, että kun yleinen oikeusavustaja antaa yleistä oikeusapua, hänen on oltava riippumaton luottamusmiehistä ja kunnan virkamiehistä. Näillä ei ole oikeutta puuttua oikeusavun antamiseen tai sen sisältöön. Lisäksi toiminta tulee järjestää erillään kunnan muusta toiminnasta niin, ettei kunnan muuhun toimintaan synny sellaisia kytkentöjä, jotka saattaisivat vaarantaa yleisen oikeusavustajan ja oikeusavun saajan välistä luottamuksellista suhdetta.

Toiminnan järjestämistapa kunnassa olisi muuten kunnan itsensä päätettävissä. Merkittävän rajoituksen asettaa edellä mainittu vaatimus, että toiminnan tulee täyttää asianajotoiminnalle asetettavat vaatimukset. Kunnalla voisi olla yksi tai useampi yleinen oikeusavustaja. Yleinen oikeusavustaja voisi myös olla kuntayhtymän palveluksessa. Kunta voisi lisäksi sopia siitä, että kunta, jolla on yleinen oikeusavustaja, huolehtii oikeusaputoiminnasta myös ensiksi mainitussa kunnassa. Kunnalla voisi olla sopimus useamman kunnan kanssa niin, että useampi yleinen oikeusavustaja antaa yleistä oikeusapua ensiksi mainitun kunnan asukkailla. Pyrkimyksenä on, että järkevät toimintamuodot mahdollistetaan.

Pykälän 2 momentissa säädetään siitä mahdollisuudesta, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Tähän vaihtoehtoon kunta voi turvautua erityisestä syystä oikeusministeriön luvalla. Voimassa olevassa laissa oikeusapulautakunnan oh-

jesäännössä on määriteltävä, mikä kunnan viranomainen tässä tapauksessa päättää oikeusavun antamisesta.

Ehdotuksen mukaan kunnassa, jossa ei ole oikeusavustajaa, olisi oltava viranomainen, joka päättäisi oikeusavun antamisesta. Tämä viranomainen huolehtisi kaikista niistä päätöksistä, jotka liittyvät oikeusavun antamiseen ja mahdollisten korvausten perimiseen. Päätöksiä joutuisivat näissä asioissa usein tekemään henkilöt, jotka eivät ole saaneet oikeudellista koulutusta. Tästä syystä olisi tarpeen, että epäselvissä asioissa jätettäisiin asianajajan ratkaistavaksi, onko se asia, jossa oikeusapua pyydetään, laissa tarkoitettu oikeudellinen asia.

Tämän viranomaisen päätöksistä oikeusapuasioissa haettaisiin muutosta tekemällä oikaisuvaatimus 4 §:ssä tarkoitetulle toimielimelle vastaavalla tavalla kuin yleisen oikeusavustajan päätöksistä. Asianajaja huolehtisi varsinaisen oikeusavun antamisesta ja häneen sovellettaisiin myös yleisestä oikeusaputoiminnasta annettua lakia.

3 §. Pykälän 3 momentin mukaan oikeusministeriö voi tietyissä tilanteissa velvoittaa kuntia yhdessä harjoittamaan yleistä oikeusapua. Tällainen järjestely ei ole nykyisen hallintokulttuurin mukaista. Oikeusministeriö ei ole koskaan turvautunut tähän mahdollisuuteen. Momentti ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

4 §. Voimassa olevan pykälän mukaan kunnassa on oltava oikeusapulautakunta, joka ohjaa ja valvoo kunnassa oikeusaputoimintaa. Vapaakuntakokeilusta annettu laki on mahdollistanut tehtävien antamisen myös toiselle kunnan toimielimelle. Monessa kunnassa tehtäviä hoitaa tänä päivänä kunnanhallitus. Ehdotuksen mukaan mahdollistetaan myös jatkossa tehtävien antaminen joko kunnanhallitukselle tai, jos kunnanvaltuusto niin päättää, muulle monijäseniselle toimielimelle.

Toimielimen valinnassa on syytä ottaa huomioon, ettei sen kautta vaaranneta oikeusaputoiminnan riippumatonta asemaa kunnan muusta hallinnosta. Erityisesti tulisi välttää yleisen oikeusaputoiminnan yhdistämistä sosiaalitoimintaan, koska oikeusavustaja usein avustaa kuntalaisia sosiaaliasioiden liittyvissä valitusasioissa. Monessa kunnassa edellä mainitut tehtävät on annettu kunnanhallitukselle tai sen jaostolle. Tehtävät sopi-

vat myös muulle toimielimelle, joka ei itse tai jonka alaiset virkamiehet eivät tee sellaisia päätöksiä, joista yleisen oikeusavustajan avustuksella haetaan muutosta.

5—7 §. Pykälissä säädetään tarkemmin oikeusapulautakunnan kokoonpanosta, toimikaudesta ja ohjesäännöstä. Pykälät ehdotetaan tarpeettomina kumottaviksi.

11 §. Pykälän 1 momentissa olevalla säännöksellä pyritään turvaamaan yleisen oikeusavustajan riippumaton asema asianajajapalveluiden antamisessa. Tämän mukaisesti yleinen oikeusavustaja ei saisi toimia esimerkiksi kunnan lakimiehenä tai kuluttajaneuvojana.

Kuluttajaneuvonnan järjestämisestä kunnassa annetun lain (72/92) perusteluissa todetaan muun muassa, että kuluttajaneuvontaa hoitavan henkilön päätoimi tai tehtävä, johon neuvonnan hoitaminen on yhdistetty, ei saa olla ristiriidassa kuluttajaneuvonnan kanssa ja neuvojan on voitava toimia puolueettomasti suhteessa elinkeinonharjoittajaan ja kuluttajaan. Edellä sanotun johdosta ei kuluttajaneuvojan tehtävien antamista yleiselle oikeusavustajalle voida pitää onnistuneena järjestelynä (HE 139/1991 vp s. 8).

Kaikki sellaiset tehtävät, joissa kunnan ja yksittäisen kuntalaisen edut voisivat joutua ristiriitaan, olisivat kiellettyjä. Myös sellaiset tehtävät olisivat kiellettyjä, joissa toimitaan sovittelijana kahden osapuolen välillä asiassa, joka myöhemmin voi tulla oikeudelliseen käsittelyyn.

Edellä mainittu säännös ei estäisi yhdistämästä virkaholhoojan tehtäviä yleisen oikeusavustajan virkaan. Virkaholhoojan viran yhdistäminen yleisen oikeusavustajan virkaan ei kuitenkaan ole perusteltua, jos virkaholhoojan tehtävät edellyttävät päätoimisen erillisen viran perustamista. Riippuen holhottin taloudellisesta asemasta, hänellä on myös mahdollisuus saada yleistä oikeusapua oikeudellisissa asioissaan.

Oikeusavustajan riippumaton asema oikeusavun antajana tulisi lain mukaan turvata. Myöskään riippuvuussuhteet kunnan hallinnon sisällä eivät saisi aiheuttaa esteitä oikeusavun antamisessa. Jos tästä huolimatta yksittäistapauksessa on syntynyt riippuvuussuhde johonkin asiaan liittyvään kunnan virkamieheen tai toimielimeen, oikeusavustajan on annettava hakijalle 14 §:ssä tarkoitettu osoitus.

Voimassa oleva laki kieltää yleiseltä oikeusavustajalta kaikki asianajotehtävät

omaan lukuunsa. Tällainen täydellinen kieltö on hyvin poikkeuksellinen lainsäädännössämme. Pykälän 2 momentin ehdotettu sanamuoto mahdollistaisi yksittäisten satunnaisten asianajotehtävien suorittamisen omaan lukuun. Yleinen oikeusavustaja ei saa ottamalla omaan lukuunsa toimeksiantoja kilpailla työnantajansa kanssa. Jos oikeusavustaja ryhtyisi laajasti harjoittamaan asianajoa omaan lukuunsa, tämä haittaisi oikeusaputoiminnan hoitamista ja olisi näin kiellettyä. Itsestään selvää on, ettei yleinen oikeusavustaja virka-aikana saa harjoittaa asianajoa omaan lukuunsa. Hän ei myöskään saa käyttää oikeusaputoimiston toimitiloja tai apuvälineitä tällaiseen toimintaan.

Pykälän 2 momentti kieltäisi yleistä oikeusavustajaa myös toimimasta osakkaana, yhtiömiehenä tai jäsenenä asianajotoimintaa harjoittavassa yhtiössä tai yhteisössä. Tällä pyritään välttämään sitä, ettei yleisen oikeusavustajan henkilökohtainen etu joutuisi ristiriitaan oikeusaputoiminnan edun kanssa.

Sivutoimikieltoa ehdotetaan lievennettäväksi voimassa olevan lain vastaavasta säännöksestä satunnaisten asianajotehtävien osalta. Kaikki sellaiset sivutoimet, jotka tekisivät yleisen oikeusavustajan esteelliseksi yleisenä oikeusavustajana, olisivat edelleen kiellettyjä. Muuten sääntely jätettäisiin yleisten säännösten varaan. Tältä osin asia jäisi kunnanvaltuuston hyväksymän virkasäännön varaan. Riippuen tehtävästä oikeusavustajan olisi joko tehtävä ilmoitus tai saatava lupa sivutoimeen. Työnantaja voisi edelleen kieltää harjoittamasta sivutoimintaa silloin, kun työnantaja katsoo, että sivutoimi haittaa päätointa.

12 §. Yleistä oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa. Henkilön kotikunnasta säädetään kotikuntalaissa. Henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän asuu. Suomeen tulleen kotikunta määräytyy samoilla edellytyksillä, jos hän asuu Suomessa ja hänellä on tarkoitus jäädä tänne vakinaisesti asumaan ja jos hänellä on lisäksi vähintään yhden vuoden oleskeluun oikeuttava voimassa oleva oleskelulupa. Oikeusapua voidaan antaa myös muulle henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa, jos asialla, jossa oikeusapua pyydetään, on yhteys Suomeen ja oikeusavun antamista voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää perusteltuna. Euroopan unionin valtion kansalaiselle, joka on työssä Suomessa, ja hänen perheelleen, yleistä oikeusapua on annettava samassa laajuudessa kuin henkilölle, jolla on kotikunta

Suomessa.

16 §. Pykälässä säädetään siitä, miten oikeusavustajan tulee toimia, jos hän hylkää hakemuksen. Säännöksessä muutoksenhaku ohjataan oikeusapulautakuntaan. Kun lakisääteisestä oikeusapulautakunnasta on tarkoitus luopua, säännöksen sanamuotoa on tältä osin tarkistettava. Voimassa olevan säännöksen mukaan oikeusapulautakunnalta haetaan muutosta valittamalla. Ehdotuksen mukaan ensimmäisenä muutoksenhakukeinona olisi oikaisuvaatimuksen esittäminen.

Yleistä oikeusapua hakevat ovat yleensä keskimäärin heikommassa asemassa olevia eivätkä he aina kykene huolehtimaan asioistaan. Tästä syystä on katsottu tarpeelliseksi hakijan oikeusturvan kannalta säätää yleiselle oikeusavustajalle velvollisuus auttaa hakijaa myös etujensa hoitamisessa, jos oikeusapua koskeva päätös on kielteinen tai jos yleistä oikeusapua annetaan osittaista korvausta vastaan. Tästä syystä oikeusavustajan olisi erityisesti ilmoitettava muutoksenhakuprosessista ja pyynnöstä annettava oikaisuvaatimuksen esittämiseksi tarvittava taustatieto. Oikeusapulautakunnasta ei yleensä anneta erillistä toimituskirjaa hakijalle, vaan päätös merkitään oikeusapulautakunnalle ja selostetaan suullisesti hakijalle. Valitusosoitusta ei ole syytä antaa jokaisesta päätöksestä, koska kokemus on osoittanut, että suurin osa hakijoista tyytyy yleisen oikeusavustajan päätökseen. Jos hakija haluaa harkita oikaisuvaatimuksen esittämistä, hänelle on annettava kirjallinen päätös valitusosoituksineen. Lisäksi hänelle on annettava sellainen taustatieto, mitä hän oikaisuvaatimuksen esittämiseen tarvitsee.

Lisäksi yleisen oikeusavustajan olisi, kuten voimassa olevan lain mukaankin, huolehdittava välttämättömistä toimenpiteistä itse pääasiassa hakijan oikeusturvan säilyttämiseksi siihen saakka, kunnes oikaisuvaatimus oikeusapulautakunnasta on ratkaistu. Näistä toimenpiteistä perittäisiin korvaus, jollei valitusviranomaisen katso, että hakijalla on oikeus saada yleistä oikeusapua korvauksella. Korvaus peritään oikeusavustajan päätöksen mukaisesti tai, jos valitusviranomaisen on laskenut hakijan korvausvelvollisuutta, valitusviranomaisen päätöksen mukaisesti.

17 §. Pykälässä säädetään eräistä oikeusavustajalle ja oikeusapulautakunnalle kuuluvista tehtävistä, jos oikeusapua ei anneta ilman korvausvelvollisuutta. Pykälän sanamuotoa on tarkistettava, kun ehdotetaan luo-

vuttavaksi lakisääteisestä oikeusapulautakunnasta.

Jos oikeusapua annettaisiin osittaista korvausta vastaan, yleisen oikeusavustajan on ilmoitettava hakijalle, minkä osan tämä joutuu korvaamaan. Osuus on yleensä määritetty päätöksessä prosentuaalisena osuutena.

18 §. Pykälässä säädetään eräistä oikeusavustajan ja oikeusapulautakunnan tehtävistä silloin, kun havaitaan jälkeensä myöntämisedellytysten puuttuneen. Pykälän sanamuotoa on tarkistettava, kun ehdotetaan luovuttavaksi lakisääteisestä oikeusapulautakunnasta.

Jos yleinen oikeusavustaja havaitsee, että oikeusavun myöntämisen edellytykset ovat puuttuneet tai lakanneet, yleisen oikeusavustajan on päätettävä, että oikeusavun antaminen lakkaa. Ne toimenpiteet, jotka on jo ehditty suorittaa, kuuluvat yleisen oikeusavun piiriin, mutta uusia toimenpiteitä ei yleensä tehtäisi. Yleisen oikeusavustajan on erityisesti otettava huomioon hyvälle asianajajalle asetettavat vaatimukset. Oikeusavustaja saattaa tästä syystä joutua suorittamaan toimenpiteitä päämiehen oikeusturvan säilyttämiseksi.

Jos oikeusapulautakunta on perustunut hakijan antamiin virheellisiin tietoihin, oikeusavustaja joutuu erikseen harkitsemaan mahdollisia rikosoikeudellisia seuraamuksia ja korvausvaatimuksia.

19 §. Pykälässä säädetään eräistä oikeusapulautakunnalle kuuluvista tehtävistä silloin, kun lautakunta hylkää oikeusapulautakunnan tai päättää edun lakkaamisesta. Edellä 18 §:n muutoksella nämä tehtävät ehdotetaan siirrettäväksi yleiselle oikeusavustajalle. Tästä seuraa, että hakijalla tai oikeusapua saaneella on mahdollisuus esittää oikaisuvaatimus 4 §:ssä tarkoitettulle toimielimelle. Jos tehtävät säilytettäisiin mainitulla toimielimellä, ainoana muutoksenhakukeinona olisi valitus läänioikeuteen. Edellä mainituista syistä pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

20 a §. Jotta asiakasmaksut maksettaisiin nykyistä paremmin, ehdotetaan lakiin otettavaksi uusi säännös viivästyskorosta. Nykyisten säännösten perusteella viivästyskorkoa ei ole voitu periä. Tämä on eräissä tapauksissa saattanut johtaa siihen, että maksuja on lykätty. Lisäksi viivästyneet maksut aiheuttavat perimiskustannuksia ja korkotappioita. Kunta voisi kuitenkin päättää, peritäänkö viivästyskorkoa vai ei. Eräissä tapauksissa viivästyskoron periminen aiheuttaa niin pal-

jon ylimääräistä työtä, ettei sen periminen ole tarkoituksenmukaista kunnan näkökulmasta katsottuna.

Perittäväksi viivästyskoroksi ehdotetaan korkolain 4 §:n 3 momentin mukainen viivästyskorko. Mainittu viivästyskorko ylittää seitsemällä prosenttiyksiköllä kulloinkin voimassa olevan Suomen Pankin vahvistaman viitekoron. Tämä viivästyskorko on nykyisin 13 prosenttia. Koron maksuvelvollisuus alkaisi maksulle määrätystä eräpäivästä. Eräpäivää ei saa ehdotuksen mukaan asettaa kuukautta aikaisemmaksi laskun lähettämisestä velalliselle.

21 §. Lain mukaiset korvaukset saa periä verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) säädetyssä järjestyksessä. Voimassa olevan lain mukaan päätöksen tästä tekee oikeusapulautakunta. Ehdotuksen mukaan yleinen oikeusavustaja tekisi edellä mainitun päätöksen. Maksuvelvollista on kuultava ennen päätöksentekoa. Maksuvelvollisella on oikeussuojakeinona käytettävissään oikeusvaatimuksen esittäminen 4 §:ssä tarkoitettulle toimielimelle. Lisäksi maksuvelvollinen voisi tehdä verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetun lain 8 §:n nojalla perustevalituksen. Yleinen oikeusavustaja saisi säännöksen mukaan luopua korvauksen perimisestä, jos korvausta ei todennäköisesti saataisi perityksi. Tällä pyritään välttämään sekä oikeusavustajan että ulosoton turhaa työtä.

28 §. Siinä tapauksessa, että oikeusavun pyytäjän katsotaan kykenevän kokonaisuudessaan vastaamaan tarvitsemansa oikeusavun kustannuksista, ei yleistä oikeusapua voida lainkaan antaa. Voimassa olevan lain mukaan oikeusapulautakunnan ohjesäännössä voidaan valtuuttaa yleinen oikeusavustaja antamaan oikeusapua myös täyttä korvausta vastaan. Ehdotuksen mukaan yleiset oikeusavustajat voisivat edelleen kunnan harkinnan mukaan antaa myös kokonaan maksullista oikeusapua, mikäli työtilanne sen sallii. Tällä järjestelyllä pyritään helpottamaan oikeusavun järjestämistä kunnassa. Myös niissä kunnissa, joissa asianajajapalvelusten saanti paikkakunnalla on vaikeaa, voidaan antaa maksullista oikeusapua. Maksullista oikeusapua ei saa antaa, jos tämä toiminta haittaa yleisen oikeusaputoiminnan hoitamista.

30 §. Pykälä sisältää salassapitosäännöksen. Voimassa olevassa laissa mainitaan erikseen oikeusapulautakunnan jäsenet. Koska lakisääteisestä oikeusapulautakunnasta on

tarkoitus luopua, säännöksen sanamuotoa on tarkistettava.

Ehdotettu säännös koskee kunnan luottamushenkilöä, joka osallistuu tavalla tai toisella toimintaan. Lähinnä kysymykseen tulevat 4 §:ssä tarkoitettujen toimielimen jäsenet ja kunnan tilintarkastajat. Lisäksi säännös koskee oikeusaputoiminnan henkilökuntaa, johon yleisen oikeusavustajan lisäksi kuuluvat oikeusneuvojat, oikeusaputoimen toimistohenkilöstö ja mahdolliset muut tähän toimintaan palkatut henkilöt. Säännös koskisi myös muita henkilöitä, jotka ovat osallistuneet oikeusaputoimintaan. Edellä mainitut henkilöt eivät saisi ilmaista, mitä he ovat tehtävään suorittaessaan saaneet tietää oikeusavun pyytäjistä ja tämän asioista. Tiedot ovat oikeusapua saaneelle usein hyvin arkaluonteisia. Niitä on syytä edellä mainittujen henkilöiden kesken välittää eteenpäin ainoastaan siinä laajuudessa kuin tehtävien hoitaminen edellyttää.

Salassapitovelvollisuus on voimassa tässä toimessa mutta myös sen jälkeen, kun edellä mainitut henkilöt ovat eronneet toimestaan. Säännöksen mukaan tiedon luvaton ilmaiseminen olisi kielletty. Ainoastaan oikeusapua pyytävä itse voisi antaa luvan ilmaista häntä koskevia asioita ulkopuolisille.

Säännöksen vastaisesta menettelystä tekijää rangaistaisiin rikoslain 40 luvun 5 §:n nojalla virkasalaisuuden rikkomisesta tai tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta.

30 a §. Yleisen oikeusavustajan taikka sen viranomaisen, joka lain 2 §:n 2 momentin mukaan päättää oikeusavun antamisesta, tekemään päätökseen saadaan hakea muutosta esittämällä oikeusvaatimus 4 §:ssä tarkoitettulle toimielimelle. Mainitun toimielimen päätökseen haetaan muutosta valittamalla lääninoikeuteen.

Päätökset, joista valitettaisiin lääninoikeuteen, ovat sen laatuksia, ettei ole perusteltua antaa erikseen valitusmahdollisuutta kaikille kuntalaisille. Tästä syystä kyseessä olisi hallintovalitus. Valitukseen sovellettaisiin hallintolainkäyttölakia (586/96). Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona valittaja on saanut tiedon päätöksestä, sitä päivää lukuun ottamatta. Valitus on tehtävä kirjallisesti ja jätettävä lääninoikeuteen.

2. Voimaantulo

Vapaakuntakokeilusta annetun lain voi-

massaolo päättyy vuoden 1996 lopussa. Ehdotetulla lainmuutoksella on tarkoitus säätää vapaakuntakokeilussa mahdollistettut hallintojärjestelyt pysyviksi yleisessä oikeusaputoimessa. Tästä syystä lain olisi tultava voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu, kuitenkin viimeistään vuoden 1997 alusta.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan yleisestä oikeusaputoiminnasta 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (88/73) 1 §:n 2 momentti, 3 §:n 3 momentti sekä 5—7 ja 19 §, sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 3 momentti 29 päivänä joulukuuta 1988 annetussa laissa (1274/88) ja 5 § osittain muutettuna 10 päivänä joulukuuta 1976 annetulla lailla (959/76), *muutetaan* 2, 4 ja 11 §, 12 §:n 1 momentti, 16 §:n 1 momentti sekä 17, 18, 21, 28, 30 ja 30 a §, sellaisina kuin niistä ovat 2 § osittain muutettuna 22 päivänä helmikuuta 1991 annetulla lailla (376/91) ja 12 §:n 1 momentti sekä 21 ja 30 a § 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (976/81), sekä *lisätään* lakiin uusi 20 a § seuraavasti:

2 §

Yleistä oikeusapua antaa yleinen oikeusavustaja. Yleinen oikeusaputoiminta on järjestettävä kunnassa niin, että toiminta täyttää hyvälle asianajajatavalle asetettavat vaatimukset.

Oikeusministeriö voi erityisestä syystä antaa kunnalle luvan järjestää yleisen oikeusavun antamisen siten, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Jos kunnassa ei ole yleistä oikeusavustajaa, kunnassa on oltava viranomaislainen, joka päättää oikeusavun antamisesta. Tätä lakia sovelletaan soveltuvin osin sekä tähän viranomaiseen että yleistä oikeusapua antavaan asianajajaan.

4 §

Kunnassa yleistä oikeusapua valvoo ja ohjaa kunnanhallitus tai kunnanvaltuuston määräämä muu monijäseninen toimielin.

11 §

Kunta ei saa yleiselle oikeusavustajalle antaa sellaisia tehtäviä, jotka saattavat vaarantaa oikeusavustajan riippumattomuuden oikeusavun antajana tai haitata yleisen oikeusaputoiminnan hoitamista.

Yleinen oikeusavustaja ei saa olla osakaana, yhtiömiehenä tai jäsenenä asianajotoi-

mintaa harjoittavassa yhtiössä tai yhteisössä. Hänellä ei myöskään saa olla muuta sellaista tehtäväänsä haittaavaa palkattua tointa, josta on oikeus kieltäytyä.

12 §

Yleistä oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa. Oikeusapua voidaan antaa myös muulle henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa, jos asialla, jossa oikeusapua pyydetään, on yhteys Suomeen ja jos oikeusavun antamista voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää perusteltuna.

16 §

Yleisen oikeusavustajan on ilmoitettava mahdollisuudesta esittää oikaisuvaatimus ja pyynnöstä annettava hakijalle tarvittava taustatieto oikaisuvaatimuksen esittämiseksi, jos oikeusavun saamista koskeva pyyntö on hylätty tai jos oikeusapua ei voida antaa kokonaan korvauksetta. Oikeusavustajan on kuitenkin oikeusavun hakijan pyynnöstä suoritettava ne toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä tämän oikeuksien säilyttämiseksi, kunnes oikaisuvaatimus on ratkaistu.

17 §

Yleisen oikeusavustajan on päättäessään

oikeusavun antamisesta samalla määrättävä, mikä osa ja kuinka paljon oikeusavun saajan on enintään korvattava kunnalle, kun yleistä oikeusapua ei voida antaa kokonaan korvauksetta.

18 §

Jos yleisen oikeusavun myöntämisen jälkeen havaitaan, että jokin myöntämisedellytyksistä on puuttunut tai lakannut, yleisen oikeusavustajan on päätettävä, että oikeusavun antaminen lakkaa. Samalla hänen on päätettävä, että oikeusapua saaneelta tullaan perimään kunnalle joko kokonaan tai osaksi oikeusavun antamisesta aiheutuneet kustannukset, jos se ei ole kohtuutonta. Asiassa on muutoin meneteltävä 16 §:ssä säädetyllä tavalla.

20 a §

Jos 20 §:n nojalla määrättyä korvausta tai kunnan varoista yleistä oikeusapua saaneen puolesta suoritettuja kuluja ei ole suoritettu eräpäivänä, saadaan maksamatta olevalle määrälle periä enintään korkolain 4 §:n 3 momentin mukainen viivästyskorko siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut laskun lähettamisestä maksuvelvolliselle.

21 §

Yleisen oikeusavustajan päätöksen nojalla oikeusapua saaneelta saadaan periä 20 §:n nojalla suoritettavaksi määrätty korvaus ja kunnan varoista oikeusapua saaneen puolesta maksetut kulut siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annettussa laissa (367/61) säädetään. Ennen perimispäätöksen tekoa yleisen oikeusavustajan on varattava maksuvelvolliselle tilai-

suus tulla kuulluksi. Jos korvausta ei ilmeisesti saataisi perityksi, yleinen oikeusavusta ja voi luopua sen perimisestä.

28 §

Kunta voi oikeuttaa yleisen oikeusavustajan antamaan kunnalle aiheutuvat kustannukset peittävää korvausta vastaan oikeusapua muulleen kuin yleiseen oikeusapuun oikeutetulle henkilölle, jos tällaisen oikeusavun antaminen helpottaa yleisen oikeusaputoiminnan järjestelyä kunnassa tai jos asianajan palvelusten saanti paikkakunnalla on vaikeaa ja oikeusavun antaminen ei haittaa yleisen oikeusaputoiminnan hoitamista.

30 §

Kunnan luottamushenkilö, oikeusaputoimien henkilökuntaan kuuluva tai muu tässä laissa tarkoitettuun toimintaan osallistuva henkilö ei saa toimessa ollessaan eikä sen jälkeenkään luvottomasti ilmaista, mitä hän tehtäviään suorittaessaan on saanut tietää oikeusavun pyytäjistä ja tämän asioista.

30 a §

Yleisen oikeusavustajan ja 2 §:n 2 momentissa mainitun viranomaisen tämän lain nojalla tekemään päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen 4 §:ssä tarkoitettulle toimielimelle. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Toimielimen päätökseen saadaan hakea muutosta valittamalla lääninoikeuteen. Muutoksenhakuun sovelletaan hallintolainkäyttölakia (586/96).

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

Helsingissä 20 päivänä syyskuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Kari Häkämies*

Laki

yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan yleisestä oikeusaputoiminnasta 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (88/73) 1 §:n 2 momentti, 3 §:n 3 momentti sekä 5—7 ja 19 §, sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 3 momentti 29 päivänä joulukuuta 1988 annetussa laissa (1274/88) ja 5 § osittain muutettuna 10 päivänä joulukuuta 1976 annetulla lailla (959/76), *muutetaan* 2, 4 ja 11 §, 12 §:n 1 momentti, 16 §:n 1 momentti sekä 17, 18, 21, 28, 30 ja 30 a §, sellaisina kuin niistä ovat 2 § osittain muutettuna 22 päivänä helmikuuta 1991 annetulla lailla (376/91) ja 12 §:n 1 momentti sekä 21 ja 30 a § 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (976/81), sekä
lisätään lakiin uusi 20 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Kunnat voivat tehdä sopimuksen, jossa sopimuskuntien yleinen oikeusaputoiminta annetaan jonkin niistä hoidettavaksi. Sopimukselle on hankittava oikeusministeriön hyväksyminen.

(2 mom. kumotaan)

2 §

Yleistä oikeusaputoimintaa harjoitetaan pitämällä erityistä oikeusaputoimistoa, jossa on yleisen oikeusavustajan virka tai virkoja ja tarpeellinen määrä muuta henkilökuntaa. Oikeusministeriön suostumuksella virka voi olla sivuvirka taikka yhdistetty kunnan muuhun virkaan. Suostumusta ei kuitenkaan tarvita viran yhdistämiseksi virkaholhoojan virkaan.

Oikeusministeriö voi erityisestä syystä antaa kunnalle luvan järjestää yleisen oikeusavun antamisen siten, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Jos kunnassa ole yleistä oikeusavustajaa, *oikeusapulautakunnan ohjesäännössä* on määrättävä, mikä kunnan viranomaisen päättää oikeusavun antamisesta. Tätä lakia sovelletaan soveltuvin osin tähän viranomaiseen sekä asianajajaan, joka kunnan toimeksiannosta antaa yleistä oikeusapua.

2 §

Yleistä oikeusapua antaa yleinen oikeusavustaja. Yleinen oikeusaputoiminta on järjestettävä kunnassa niin, että toiminta täyttää hyvälle asianajajatavalle asetettavat vaatimukset.

Oikeusministeriö voi erityisestä syystä antaa kunnalle luvan järjestää yleisen oikeusavun antamisen siten, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Jos kunnassa ei ole yleistä oikeusavustajaa, *kunnassa on oltava* viranomaisen, joka päättää oikeusavun antamisesta. Tätä lakia sovelletaan soveltuvin osin sekä tähän viranomaiseen että yleistä oikeusapua antavaan asianajajaan.

3 §

Jos kunnat eivät pääse sopimukseen ylei-

(3 mom. kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

sen oikeusaputoiminnan harjoittamisesta, oikeusministeriö voi kuntia kuultuaan velvoittaa kaksi kuntaa tai useamman kunnan yhdessä harjoittamaan yleistä oikeusaputoimintaa sekä määrätä tarvittaessa myös niistä ehdoista, joilla toimintaa harjoitetaan.

4 §

Yleistä oikeusaputoimintaa kunnassa johtaa ja valvoo oikeusapulautakunta.

5 §

Kunnallisvaltuusto valitsee toimikautekseen oikeusapulautakuntaan vähintään viisi jäsentä ja kullekin henkilökohtaisen varajäsenen sekä nimeää jäsenistä puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Kunnat voivat 1 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sopia myös siitä, että lautakuntaan valitaan jäseniä ja varajäseniä eri kunnista.

Puheenjohtajan, varapuheenjohtajan tai yhden jäsenen tulee olla oikeustieteen kandidatin tai sitä vastaavan aikaisemman tutkinnon suorittanut henkilö, mikäli sellainen on toimeen saatavissa.

6 §

Kunnallisvaltuuston on hyväksyttävä oikeusapulautakunnalle ohjesääntö, joka on alistettava oikeusministeriön vahvistettavaksi.

7 §

Mikäli tästä laista ei muuta johdu, sovelletaan oikeusapulautakuntaan kunnallisesta lautakunnasta annettuja säännöksiä.

11 §

Yleinen oikeusavustaja ei saa hoitaa asianajotehtäviä omaan lukuunsa eikä olla osakkaana, yhtiömiehenä tai jäsenenä sellaista toimintaa harjoittavassa yhtiössä tai muussa yhteisössä. Hänellä ei saa olla muutakaan tehtäväänsä haittaavaa pysyväistä palkattua tointa, josta on oikeus kieltäytyä.

4 §

Kunnassa yleistä oikeusapua valvoo ja ohjaa kunnanhallitus tai kunnanvaltuuston määräämä muu monijäseninen toimielin.

5 §

(kumotaan)

6 §

(kumotaan)

7 §

(kumotaan)

11 §

Kunta ei saa yleiselle oikeusavustajalle antaa sellaisia tehtäviä, jotka saattavat vaarantaa oikeusavustajan riippumattomuuden oikeusavun antajana tai haitata yleisen oikeusaputoiminnan hoitamista.

Yleinen oikeusavustaja ei saa olla osakkaana, yhtiömiehenä tai jäsenenä asianajotoimintaa harjoittavassa yhtiössä tai yhteisössä. Hänellä ei myöskään saa olla muuta sellaista tehtäväänsä haittaavaa palkattua tointa, josta on oikeus kieltäytyä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

Yleistä oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on *väestökirjalain (141/69) mukainen kotipaikka* Suomessa. Oikeusapua voidaan antaa myös henkilölle, jolla ei ole kotipaikkaa Suomessa, jos asialla, jossa oikeusapua pyydetään on yhteys Suomeen ja oikeusavun antamista voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää perusteltuna.

16 §

Jos yleinen oikeusavustaja hylkää oikeusavun saamista koskevan pyynnön tai katsoo, ettei oikeusapua voida antaa kokonaan korvauksetta, asia on oikeusavun pyytäjän vaatimuksesta oikeusavustajan toimesta saatettava *oikeusapulautakunnan ratkaistavaksi*. Oikeusavustajan on kuitenkin, jos oikeusavun pyytäjä niin haluaa, suoritettava ne toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä hänen oikeuksien säilyttämistä varten ennen kuin oikeusapulautakunta on ratkaissut asian.

17 §

Milloin yleistä oikeusapua ei voida antaa kokonaan korvauksetta, yleisen oikeusavustajan tai *oikeusapulautakunnan* on päättäessään oikeusavun antamisesta samalla määrättävä, minkä osan oikeusavun antamisesta aiheutuvia kustannuksista ja kuinka paljon enintään se katsoo oikeusavun saajan olevan velvollinen korvaamaan kunnalle.

18 §

Jos yleisen oikeusavun myöntämisen jälkeen havaitaan, että jokin sen edellytyksistä on puuttunut tai lakannut, yleisen oikeusavustajan on päätettävä, että oikeusavun antaminen lakkaa.

Jos yleinen oikeusavustaja määrää oikeusavun antamisen lakkaamaan, asia on oikeusapua saaneen vaatimuksesta oikeusavustajan toimesta saatettava oikeusapulautakunnan ratkaistavaksi.

19 §

Kun oikeusapulautakunta hylkää oikeusavun saamista koskevan pyynnön tai päättää oikeusavun antamisen lakkaamisesta, lauta-

12 §

Yleistä oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on *kotikunta* Suomessa. Oikeusapua voidaan antaa myös muulle henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa, jos asialla, jossa oikeusapua pyydetään, on yhteys Suomeen ja jos oikeusavun antamista voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää perusteltuna.

16 §

Yleisen oikeusavustajan on ilmoitettava mahdollisuudesta esittää oikaisuvaatimus ja pyynnöstä annettava hakijalle tarvittava taustatieto oikaisuvaatimuksen esittämiseksi, jos oikeusavun saamista koskeva pyyntö on hylätty tai jos oikeusapua ei voida antaa kokonaan korvauksetta. Oikeusavustajan on kuitenkin oikeusavun hakijan pyynnöstä suoritettava ne toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä tämän oikeuksien säilyttämiseksi, kunnes oikaisuvaatimus on ratkaistu.

17 §

Yleisen oikeusavustajan on päättäessään oikeusavun antamisesta samalla määrättävä, mikä osa ja kuinka paljon oikeusavun saajan on enintään korvattava kunnalle, kun yleistä oikeusapua ei voida antaa kokonaan korvauksetta.

18 §

Jos yleisen oikeusavun myöntämisen jälkeen havaitaan, että jokin myöntämisedellytyksistä on puuttunut tai lakannut, yleisen oikeusavustajan on päätettävä, että oikeusavun antaminen lakkaa. *Samalla hänen on päätettävä, että oikeusapua saaneelta tullaan perimään kunnalle joko kokonaan tai osaksi oikeusavun antamisesta aiheutuneet kustannukset, jos se ei ole kohtuutonta. Asiassa on muutoin meneteltävä 16 §:ssä säädettyllä tavalla.*

19 §

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

kunnan on samalla päätettävä, että oikeusapua saaneelta tullaan perimään kunnalle joko kokonaan tai osaksi oikeusavun antamisesta aiheutuneet kustannukset, milloin se ei ole kohtuutonta. Lautakunnan on myös määrättävä perittävän korvauksen suuruus.

21 §

Yleisen oikeusavun antamisesta kunnalle aiheutuneet kustannukset, jotka oikeusapua saaneen on 20 §:n nojalla korvattava kunnalle, sekä kunnan varoista yleistä oikeusapua saaneen puolesta suoritettut kulut, saadaan *oikeusapulautakunnan päätöksen* nojalla periä asianomaiselta siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) on säädetty. Ennen päätöksen tekoa lautakunnan on varattava maksuvelvolliselle tilaisuus tulla kuulluksi. Jos korvausta ei ilmeisesti saataisi perityksi, lautakunta voi luopua sen perimisestä.

28 §

Kunnallisvaltuuston harkinnan mukaan voidaan *oikeusapulautakunnan ohjesäännössä* oikeuttaa yleinen oikeusavustaja antamaan kunnalle aiheutuvat kustannukset peittävää korvausta vastaan oikeusapua muillekin kuin yleiseen oikeusapuun oikeutetuille henkilöille, jos tällaisen oikeusavun antaminen on omiaan helpottamaan yleisen oikeusaputoiminnan järjestelyä kunnassa taikka jos asianajajan palvelusten saanti paikkakunnalla on vaikeaa ja oikeusavun antaminen ei aiheuta haittaa yleiseen oikeusaputoimintaan kuuluvien tehtävien suorittamiselle.

30 §

Oikeusapulautakunnan jäsen ja oikeusaputoimiston henkilökuntaan kuuluva eivät saa toimessa ollessaan eivätkä sen jälkeenkään

20 a §

Jos 20 §:n nojalla määrättyä korvausta tai kunnan varoista yleistä oikeusapua saaneen puolesta suoritettuja kuluja ei ole suoritettu eräpäivänä, saadaan maksamatta olevalle määrälle periä enintään korkolain 4 §:n 3 momentin mukainen viivästyskorko siitä lähtien, kun kuukausi on kulunut laskun lähettämisestä maksuvelvolliselle.

21 §

Yleisen oikeusavustajan päätöksen nojalla oikeusapua saaneelta saadaan periä 20 §:n nojalla suoritettavaksi määrätty korvaus ja kunnan varoista oikeusapua saaneen puolesta maksetut kulut siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) säädetään. Ennen perimispäätöksen tekoa yleisen oikeusavustajan on varattava maksuvelvolliselle tilaisuus tulla kuulluksi. Jos korvausta ei ilmeisesti saataisi perityksi, yleinen oikeusavustaja voi luopua sen perimisestä.

28 §

Kunta voi oikeuttaa yleisen oikeusavustajan antamaan kunnalle aiheutuvat kustannukset peittävää korvausta vastaan oikeusapua muullekin kuin yleiseen oikeusapuun oikeutetulle henkilölle, jos tällaisen oikeusavun antaminen helpottaa yleisen oikeusaputoiminnan järjestelyä kunnassa tai jos asianajajan palvelusten saanti paikkakunnalla on vaikeaa ja oikeusavun antaminen ei haittaa yleisen oikeusaputoiminnan hoitamista.

30 §

Kunnan luottamushenkilö, oikeusaputoimen henkilökuntaan kuuluva tai muu tässä laissa tarkoitettuun toimintaan osallistuva

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

luvattomasti ilmaista, mitä he tehtäviään suorittaessaan ovat saaneet tietää oikeusavun pyytäjistä ja hänen asioistaan.

henkilö ei saa toimesta ollessaan eikä sen jälkeenkään luvattomasti ilmaista, mitä hän tehtäviään suorittaessaan on saanut tietää oikeusavun pyytäjistä ja tämän asioista.

30 a §

Oikeusapulautakunnan tekemään päätökseen saadaan hakea muutosta valittamalla siten kuin kunnallislaissa (953/76) on säädetty muutoksen hakemisesta kunnallisen lautakunnan päätökseen.

30 a §

Yleisen oikeusavustajan ja 2 §:n 2 momentissa mainitun viranomaisen tämän lain nojalla tekemään päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen 4 §:ssä tarkoitetulle toimielimelle. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Toimielimen päätökseen saadaan hakea muutosta valittamalla lääninoikeuteen. Muutoksenhakuun sovelletaan hallintolainkäyttölakia (586/96).

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*
